

6. GALEGO DOS LECTORES, GALEGO DO XORNAL

Sete de cada dez galegos maiores de cinco anos saben ler en lingua galega (o 68,66%). Así pois, non hai en principio un impedimento estrutural para que os xornais que se editan en Galicia poidan publicar as súas páxinas no noso idioma: a maioría da poboación pode ler en galego. Este nivel de capacidade de lectura é positivo, aínda que fica lonxe das cifras de comprensión do idioma, practicamente unánime (99,16%) e dos índices de fala, que indican que máis de nove de cada dez galegos (91,05%) poden expresarse na súa lingua.

Esta falla de correspondencia entre a realidade sociolingüística e o uso efectivo da lingua galega polos xornais é entendida por algúns expertos como “unha anormalidade” non só polo feito de que a práctica totalidade dos habitantes do país entenda e fale o galego, senón tamén polo que respecta á capacidade de lectura na nosa lingua na franxa de idade dos maiores consumidores de prensa: entre os maiores de 40 anos, le en galego o 61%¹. En contra desta situación descrita está a desvantaxe cualitativa que para a incorporación do galego á prensa diaria supón o feito de que o perfil sociolóxico dos galegofalantes (rural, principalmente), non se corresponda co perfil habitual dos lectores.

GALEGO	ENTENDEN	FALAN	LEN	ESCRIBEN
TOTAL: 2.587.407	2.565.728	2.355.834	1.776.401	1.491.429
%	99,16	91,05	68,66	57,64

Táboa Nº 192. Uso do galego. Fonte: Censo 2001. INE

Se analizamos os datos por cidades, non se aprecian grandes diferenzas, agás no Concello de Pontevedra, onde as cifras do censo aseguran que seis de cada dez cidadáns non saben ler en lingua galega, algo que contrasta, como veremos, cos datos de uso do galego, semellantes aos doutras cidades costeiras. Nos restantes concellos urbanos, Ferrol e Vilagarcía acadan índices de lectura en galego baixos (54 e 55 por cento, respectivamente) e A Coruña e Vigo fican

¹ Segundo se tira dun dos grupos de discusión no que se reuniu a significados lingüistas e sociolingüistas. Os expertos denunciaron, a este respecto, que “hai mentiras moi grandes” sobre a capacidade lectora no noso idioma e puxeron como exemplo o caso de *La Voz de Galicia*, “que cunha campaña ben organizada difundiu seis millóns de libros en galego nun ano”.

igualmente por debaixo da media galega. Pola contra, Ourense, Lugo e Santiago sitúanse por riba do setenta por cento.

	% SABEN LER EN GALEGO	% NON SABEN LER EN GALEGO
SANTIAGO	75,20	24,80
LUGO	73,38	26,62
OURENSE	70,03	29,97
GALICIA	68,66	31,34
A CORUÑA	63,45	36,55
VIGO	63,41	36,59
FERROL	54,87	45,13
VILAGARCÍA	53,97	46,03
PONTEVEDRA	40,90	59,10

Táboa Nº 193. Nivel de lectura do galego, por cidades. Fonte: Censo 2001, INE

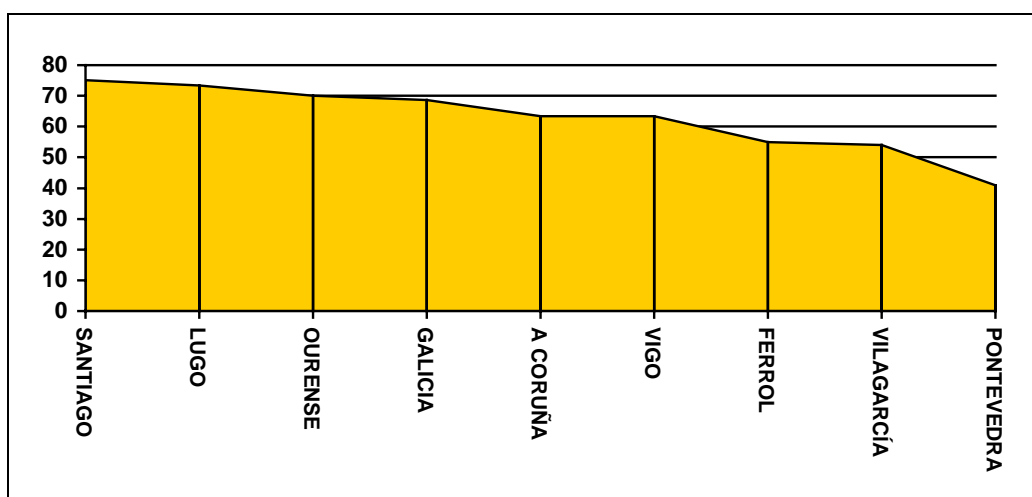

Figura Nº 127. Nivel de lectura do galego, por cidades. Fonte: Censo 2001. INE

En canto ao uso real da lingua, os datos reflicten unha sociedade galegofalante e monolingüe, pero con tendencia a descender. En concreto, case seis de cada dez galegos son monolingües en galego (56,85%), tres de cada dez (30,29%) son bilingües (empregan cada día as dúas linguas) e menos do trece por cento decláranse castelanfalantes. En cambio, se nos referimos tan só ás oito cidades nas que se editan xornais diarios, os seus habitantes decláranse maioritariamente bilingües, atopando máis castelanfalantes que falantes de galego.

Por cidades, destacan en primeiro lugar Santiago, Lugo e Ourense, pola súa elevada proporción de galegofalantes (entre 38 e 44 por cento) e reducido número de monolingües en castelán (entre 11 e 14 por cento). Nun nivel intermedio atopamos a Vilagarcía de Arousa, cunha maioría de bilingües (44,5%), pero case a mesma cifra de galegofalantes (36,8%); e a Pontevedra, cuxos habitantes divídense practicamente en tres terzos segundo a súa lingua de uso cotián (aínda que se inclinan lixeiramente en favor do galego). As outras tres cidades (Vigo, A Coruña e Ferrol) caracterízanse polo seu bilingüismo (arredor do 55% dos seus habitantes), cunha maior proporción de cidadáns que falan en castelán (entre o 25 e o 30 por cento).

	% GALEGO	% BILINGÜES	% CASTELÁN
GALICIA	56,85	30,29	12,86
SANTIAGO	44,37	44,44	11,19
LUGO	41,46	44,13	14,41
OURENSE	37,94	48,34	13,73
VILAGARCÍA	36,8	44,5	18,7
PONTEVEDRA	33,69	37,24	29,07
VIGO	19,81	54,7	25,49
A CORUÑA	17,33	55,28	27,39
FERROL	15,18	54,97	29,85

Táboa Nº 194. Uso real da lingua, por cidades. Fonte: Censo 2001. INE

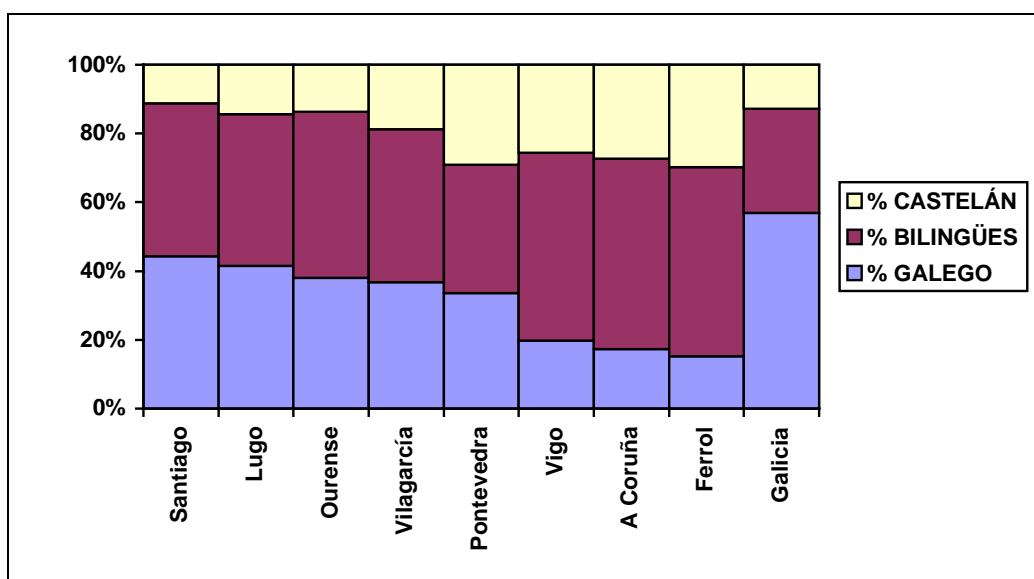

Figura Nº 128. Uso real da lingua, por cidades. Fonte: Censo 2001. INE

6.1. PRESENZA DO GALEGO NOS MEDIOS & USO E CAPACIDADE DE LECTURA

A comparación do nivel de uso de galego nos xornais cos niveis de uso da lingua e de lectura nas súas respectivas áreas de influencia (aquelas zonas nas que o xornal realiza a meirande parte da súa difusión) non ten en absoluto carácter científico nin pretende tirar ningunha conclusión, tan só observar se aprecian coincidencias ou diverxencias moi significativas nas tendencias das dúas series de datos.

Vemos en primeiro lugar como os dous xornais con menor porcentaxe de uso de lingua galega (*El Ideal Gallego* e *La Opinión de A Coruña*) pertencen a unha comarca (a coruñesa) que rexistra a maior proporción de castelanfalantes (23,86%), o dobre que a media galega. Porén, case dous terzos dos habitantes da bisbarra len correctamente no noso idioma (só un tres por cento inferior á media do país), o que abre moitas posibilidades para o xornal que aposte por aumentar a proporción de galego nas súas páxinas.

As dúas seguintes cabeceiras con menor proporción de galego (*Faro de Vigo* e *Atlántico Diario*) edítanse na cidade de Vigo, que como vimos antes era, xunto coa Coruña e Ferrol, unha das zonas menos galegofalantes do país (25,49% de monolingües en castelán). Os datos comarcais, adxudicados ao *Atlántico Diario*, non alteran demasiado as cifras (21,38% de galegofalantes), pero si os da provincia de Pontevedra, ámbito no que opera o *Faro*, onde o 84% da poboación usa diariamente o galego, de xeito exclusivo ou xunto co castelán. Así pois, podemos concluír que o *Faro* emprega para toda a súa área de influencia os parámetros que rexen para a cidade na que se edita. Tanto na comarca de Vigo coma na provincia de Pontevedra, os niveis de lectura do galego son lixeiramente máis baixos que a media galega (entre tres e cinco puntos), o que de todos os xeitos, non pode xustificar un uso tan escaso do noso idioma na prensa viguesa.

O *Diario de Ferrol*, que se distribúe nunha zona de forte implantación do castelán (e con índices de lectura en galego moi baixos, inferiores en dez puntos á media galega), aproxímase á media de superficie editada no noso idioma (5,08% fronte a 5,11%). En cambio, *El Progreso*, cunha proporción semellante (5,01%), tamén algo por debaixo da media, véndese nunha provincia (Lugo) que ten o

segundo índice máis alto de lectores en galego (tres de cada catro lucenses) e a menor proporción de castelanfalantes (7,29%). Polo tanto, o baixo uso que o xornal lucense fai da nosa lingua e, cando menos, sorprendente.

La Voz de Galicia, lixeiramente por riba da media, distribúese en todo o país, que globalmente presenta unhas porcentaxes de galegofalantes moi altas e uns índices de lectura superiores aos da maioría das cidades. Estes datos deixan moi curto o emprego que o xornal fai da lingua galega, aínda que *La Voz* distánciase moito (dobra as cifras) dos outros xornais editados na Coruña.

El Correo Gallego e *La Región* sitúanse entre os xornais que publican unha maior superficie en galego e distribúense maioritariamente ambos os dous en ámbitos de grande uso da nosa lingua (comarca de Santiago e provincia de Ourense), con proporcións de castelanfalantes inferiores ao dez por cento. Os seus índices de lectura en galego, en cambio, son moi dispares, e mentres o da provincia de Ourense supera por pouco o sesenta por cento, o da comarca de Santiago achégase ao oitenta.

Entre os dous xornais con maiores proporcións de contidos publicados en galego, *Diario de Arousa* e *Diario de Pontevedra*, o primeiro distribúese na comarca do Salnés, das máis galegofalantes do país (próxima ao noventa por cento) e cuns índices de lectura no noso idioma semellantes á media galega, mentres que o *Diario de Pontevedra*, con proporcións de uso de galego semellantes, distribúese na comarca de Pontevedra, que ten máis do dobre de castelanfalantes (22,81%) que O Salnés e a menor porcentaxe de habitantes que din saber ler na nosa lingua (40,9%). Mentres os datos do *Diario de Arousa* son lóxicos e en certa forma esperables, os do *Diario de Pontevedra* sorprenden (gratamente, neste caso).

XORNAL	% DE USO DO GALEGO	% PERSOAS QUE SABEN LER EN GALEGO	% GALEGOFALANTES NA SÚA ÁREA DE INFLUENCIA ²	% GALEGOFALANTES + BILINGÜES NA SÚA ÁREA DE INFLUENCIA
DA	7,72	68,8	64,19	89,46
DP	7,5	40,9	44,72	77,19
LR	6,4	62,97	69,58	92,35
ECG	5,82	78,92	53,93	90,33
LVG	5,56	68,66	56,85	87,14
DF	5,08	58,96	31,45	78,45
EP	5,01	76,61	74,88	92,71
FV	3,89	64,08	48,49	83,99
AD	3,76	63,83	28,74	78,62
LOC	3,22	65,93	26,14	76,14
EIG	2,75	65,93	26,14	76,14

Táboa Nº 195. Uso de galego nos xornais e na sociedade. Fonte: Censo 2001-INE e datos propios

6.2. EVOLUCIÓN DO GALEGO NA LINGUA NOS ÚLTIMOS 25 ANOS

Unha comparación dos datos de diferentes estudos sobre a presenza do galego na prensa ao longo dos últimos 25 anos permite falar dunha evolución lenta á alza. Mais lenta que á alza, sobre todo tendo en conta que nas últimas medicións o aumento consolídase no espazo ocupado pola publicidade pero non tanto na superficie que os medios dedican para reconstruír a actualidade informativa. Para achegarnos a esta comparativa avaliáronse os datos do presente estudo e os aportados en *A información en galego* (1996) e *Decenário A Nosa Terra* (1988) con controles nos anos 1997, 1982, 1987, 1990, 1993 e 2004.

Os datos cos que contamos sobre uso da lingua galega na prensa referidos ós anos 77, 82 e 87 corresponden aos estudos elaborados por Víctor M. Rico para *A Nosa Terra* mediante a análise de todos os números publicados por cada xornal nos meses de xaneiro de cada un deses anos. Debido a que o autor seguiu metodoloxías moi distintas aos estudos posteriores (non analiza a superficie, senón o número de pezas publicadas), só o tomamos como referencia. Os datos de 1990

² Tomáronse como referencia para cada xornal as seguintes “áreas de influencia”: LVG (Galicia); FV (Provincia de Pontevedra); ECG (Comarca de Santiago); LR (Provincia de Ourense); EP (Provincia de Lugo); LOC (Comarca da Coruña); DP (Comarca de Pontevedra); EIG (Comarca da Coruña); DF (Comarca de Ferrol); DA (Comarca do Salnés); e AD (Comarca de Vigo). A elección podería ser outra en case todos os casos, por exemplo en *La Voz de Galicia* (Galicia ou Provincia da Coruña), *Diario de Pontevedra* (Comarca de Pontevedra ou Provincia) ou *El Correo Gallego* (Comarca de Santiago, Provincia da Coruña ou ámbito galego).

e 1993, en cambio, están recollidos no estudo *A información en galego*³ que ao seguir unha metodoloxía de traballo semellante á da presente investigación pode servir para medir con maior rigor a evolución do uso do noso idioma nos medios.

Nos últimos trece anos o galego aumentou a súa presenza na prensa escrita en case un punto porcentual, pasando do 4,12 ao 5,11, se ben a suba é maior se comparamos o dato máis recente co de 1993, que descendía ate o 3,02 por cento. Por xornais, soben a maioría, nomeadamente *La Región*, *El Progreso* e *Diario de Pontevedra*, que case dobran os seus datos. Pola súa banda, *La Voz de Galicia* e o *Faro de Vigo* soben menos que a media, mentres que *El Ideal Gallego*, *Atlántico Diario* e, sobre todo, *El Correo Gallego*, baixan con respecto a 1990.

XORNAL	1977	1982	1987	1990	1993	2003
DA	-	-	-	-	-	7,72
DP	1,03	0,76	1,8	2,96	2,34	7,5
LR	3,85	2,25	4,79	3,61	2,97	6,4
ECG	3,25	2,36	6,18	9,07	5,08	5,82
LVG	4,59	3,11	3,56	5,39	4,13	5,56
DF	-	-	-	-	-	5,08
EP	2,1	1,89	4,85	2,63	3,42	5,01
FV	1,7	3,17	4,43	2,98	2,47	3,89
AD	-	-	-	4,2	2,62	3,76
LOC	-	-	-	-	-	3,22
EIG	3,06	1,88	2,45	3,01	1,35	2,75
D16	-	-	-	3,24	2,76	-
MEDIA	2,8	2,2	4,01	4,12	3,02	5,11

Táboa Nº 196. Evolución da presenza de galego. Fonte: *A información en galego* (1996), *Decenário A Nosa Terra* (1988)

³ VV.AA. *A información en galego*. Ed. Lea, Santiago, 1996.

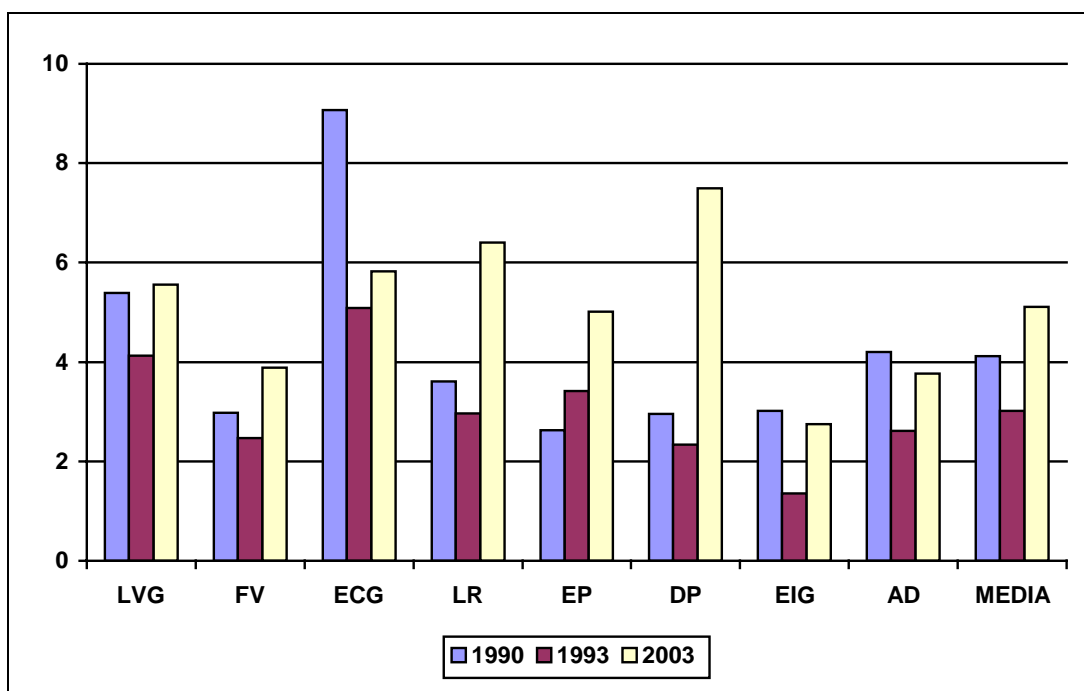

Figura Nº 129. Evolución da presenza de galego, por xornais.

Redacción e publicidade en galego seguen tendencias semellantes nas tres medicións: baixan entre 1990 e 1993 e soben, acadando o seu máximo, no 2003⁴. As cifras de 1993 amosaban unha gran desproporción en favor da superficie redaccional (aproximábase a dous terzos de todo o publicado no noso idioma), mentres que en 1990 e 2003 redacción e publicidade iguálanse bastante.

TOTAL GALEGO	1990	1993	2003
% REDACCIÓN	51,46	62,25	56,2
% PUBLICIDADE	48,54	37,75	43,8

Táboa Nº 197. Información e publicidade en galego.

XORNAL	% REDACCIÓN EN GALEGO		
	1990	1993	2003
DA	-	-	5,13
DP	0,94	1,8	4,67
DF	-	-	3,47

⁴ O ascenso é maior na redacción se tomamos como referencia o ano 1990; en cambio, se comparamos os datos do noso estudo cos de 1993 crece máis a publicidade.

LR	1,79	1,52	3,35
ECG	5,59	2,84	3,03
LVG	3,17	2,43	2,62
AD	3,71	1,92	2,50
EP	0,7	2,31	2,32
LOC	-	-	1,98
EIG	0,78	0,62	1,66
FV	0,95	1,51	1,44
D16	1,47	1,93	-
MEDIA	2,12	1,88	2,9

Táboa Nº 198. Evolución da superficie redaccional en galego.

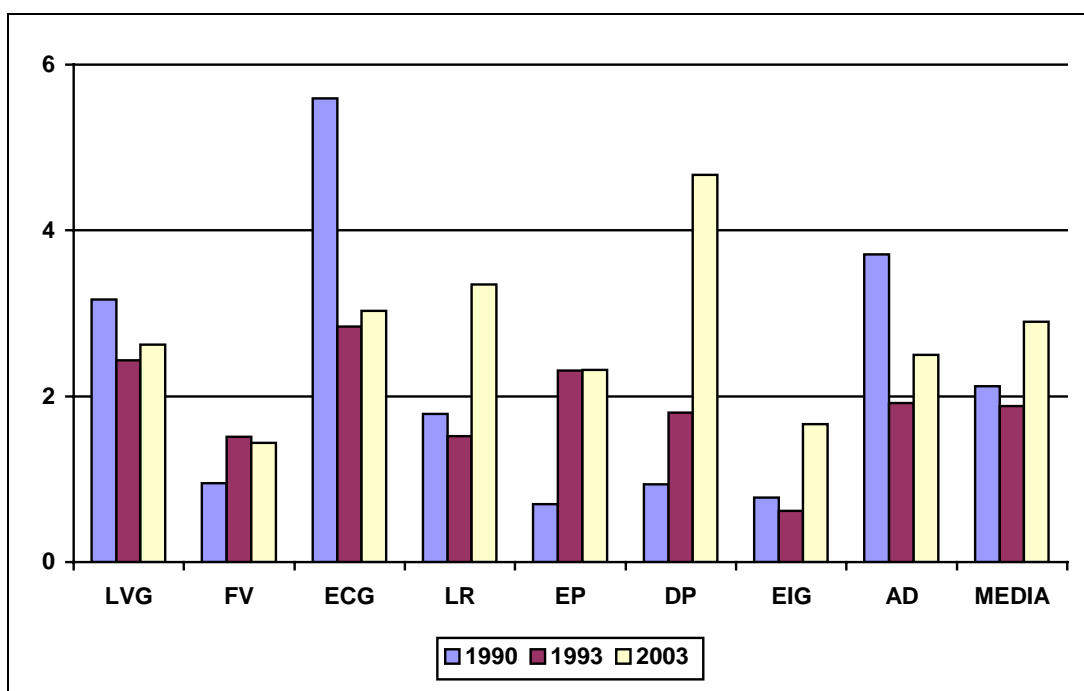

Figura Nº 130. Evolución da superficie redaccional en galego.

XORNAL	% PUBLICIDADE EN GALEGO		
	1990	1993	2003
LR	1,82	1,45	3,05
LVG	2,22	1,7	2,94
DP	2,02	0,54	2,83
ECG	3,48	2,24	2,79
EP	1,93	1,11	2,68
DA	-	-	2,59
FV	2,03	0,96	2,45
DF	-	-	1,62

AD	0,49	0,7	1,26
LOC	-	-	1,24
EIG	2,23	0,73	1,1
D16	1,77	0,8	-
MEDIA	2	1,14	2,26

Táboa Nº 199. Evolución da superficie publicitaria en galego. Fonte: *A información en galego* (1996)

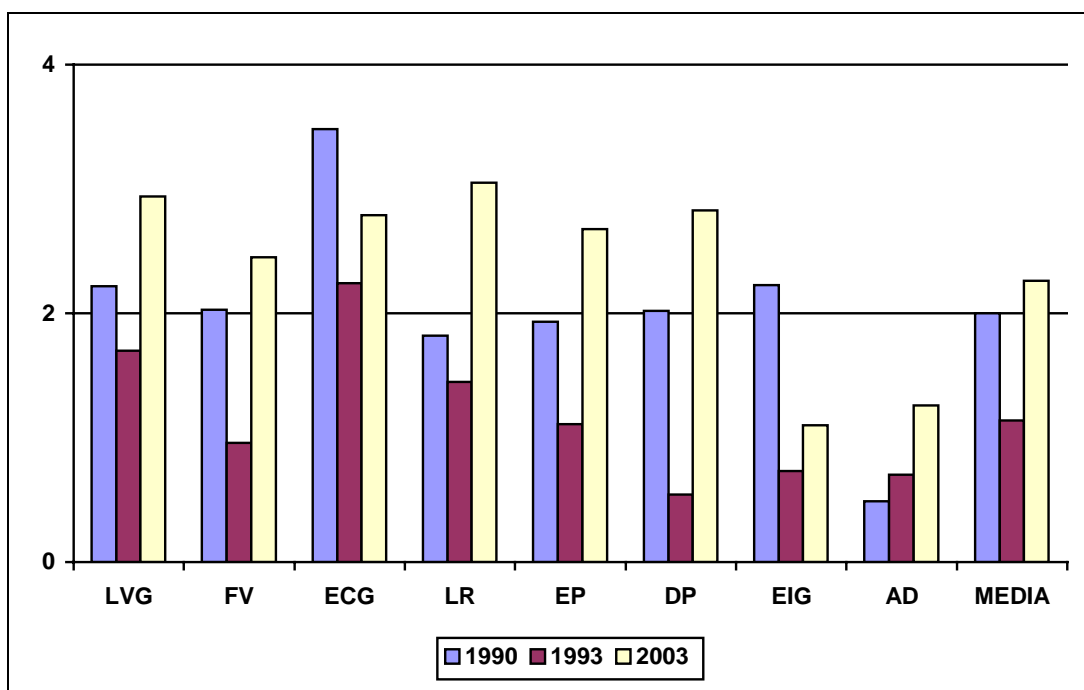

Figura Nº 131. Evolución da superficie publicitaria en galego.

En canto ás características dos textos publicados en galego, obsérvase un claro descenso dende 1990 na proporción de textos opinativos (do 14 ao 11 por cento) e sobre todo na información de servizo (do dez ao catro), e en consecuencia, un grande aumento nos xéneros informativos. O aumento é maior se comparamos os datos do 2003 cos correspondentes a 1993, ano en que a proporción de información era especialmente baixa en relación a servizos e opinión, xéneros nos que se apoiaba o crecemento da superficie redaccional.

TOTAL GALEGO	1990	1993	2003
% INFORMACIÓN	27,97	23,75	40,65
% OPINIÓN	13,92	21,26	11,4

% SERVIZOS	9,57	17,24	4,07
------------	------	-------	------

Táboa Nº 200. Proporción de información, opinión e servizos sobre todo o publicado en galego.

6.3. A OPINIÓN DOS EXPERTOS

Quen é o responsable desta situación?, Pode falarse dalgún responsable da escasa utilización da lingua galega nas páxinas da prensa do noso país? Os expertos convocados para a presente investigación derivaron esa responsabilidade cara tres colectivos: en primeiro lugar, ao grupo empresarial propietario dos medios; segundo, aos xornalistas e as dinámicas de traducir ou amoldar o soporte lingüístico á lingua maioritaria do medio; e, por último, á poboación, por non exercer unha presión social contra os medios de comunicación⁵. No punto de encontro dos tres colectivos sitúanse as estratexias empresariais de ofertas productos que satisfagan os hábitos lingüísticos, non os coñecementos, do sector maioritario da poboación, sobre todo nas zonas urbanas, co que se aumentan as posibilidades de vendas: “Unha parte da poboación le nunha lingua, a outra en dúas: se queres chegar a todos, escribe no idioma da primeira”⁶.

Por outra banda, a meirande parte dos expertos coincidiron referirse ó conceptualizado como “uso ideolóxico do castelán” nas cabeceiras debido a unha “inercia histórica” que se arrastra das limitacións políticas establecidas pola dictadura contra o galego. “Estas limitacións servían antes como escusa”, pero que unha vez eliminadas, “deixan ao descuberto o feito de que se trata dun problema ideolóxico”⁷.

Unha posibel lectura de síntese nas actitudes lingüísticas dos medios pasa por encarar a súa actitude cara unha “desintonía” ou “cunha falla de preocupación”

⁵ Un dos lingüistas amosou unha visión particularmente pesimista sobre a ausencia de preocupación social en torno á lingua e afirmou que “non hai problema lingüístico, aos dirixentes non lles preocupa a situación do galego e tampouco á maior parte da sociedade”. Este debatente acusaba en particular ao Partido Popular do seu desleixe en relación coa potenciación da lingua galega, pero facía extensiva a acusación ao PSOE e IU. Porén, responsabilizaba da situación á falla de presión social: “Non se lle pode esixir ao PP que defenda a lingua. Se o PP fixese menos do que fai polo galego non lle pasaría nada electoralmente”.

⁶ Dos grupos de discusión de expertos en lingua.

cara á lingua. O exemplo usado para ilustrar ese desinterés foi contar que en 1999 a RAG pediulles aos medios un aumento da presenza do galego do dez por cento anual ate chegar ao cincuenta. A chamada non foi nin atendida nin respondida agás polas dúas entidades que xa publicaban todas as súas páxinas na nosa lingua.

En canto á evolución do uso da lingua, malia ao desenvolvemento da administración autonómica, e ao contrario do sucedido en Catalunya, considerase que o galego está substancialmente igual que en 1975: “socialmente non pasou nada: os de arriba falan en castelán; nestes 25 anos, como moito desacelerouse o proceso de desaparición do galego, e a lingua adquiriu un mínimo de prestixio”. Os debatentes salientaron que as proporcións de lingua galega na prensa durante a Transición eran moi semellantes ás actuais, pero sen contar con apoio público. Dende entón asistimos a unha suba progresiva pero lenta⁸.

6.4. A OPINIÓN DOS LECTORES

¿E que opinan os lectores dos xornais? O estudo *A información en galego* incluía unha enquisa realizada a unha mostraxe de 400 lectores de prensa diaria de toda Galicia. Os datos son vellos pero non hai, desde entón, unha referencia semellante sobre as preferencias dos lectores: menos de tres de cada dez (28,2%) afirmaban ter problemas para comprender as informacións que se publicaban no noso idioma, unha porcentaxe que só se incrementaba significativamente entre os maiores de 55 anos (47%) e de 65 (39%). De igual xeito, máis do oitenta por cento dos enquisados aseguraba ler as informacións que se publicaban en galego nos xornais.

Outra das conclusións que se podía tirar do estudo era unha reivindicación xeral a prol dunha maior presenza do galego na prensa. Así, máis de dous terzos (70%) consideraban que había “pouca” ou “moi pouca” información en galego na prensa do país, fronte a un 24 por cento que consideraba “suficiente” a presenza

---

⁷ Porén, outro dos expertos non cría que existise unha actitude “antigalega” nos xornais do país, senón que as súas estratexias mudaban en función da conveniencia política de cada momento.

⁸ Só cortada por unha brusca caída entre 1990 e 1993, por mor do descenso da publicidade en galego.

da nosa lingua e a un anecdótico 3,3% que consideraba que se publicaba “moito” ou “demasiado” en galego. Máis de dous de cada tres galegos afirmaban que mercarían un xornal escrito integramente na nosa lingua se a súa calidade fose boa, unha proporción que era maior entre os máis novos e entre os que tiñan estudos medios ou superiores. Por último, preguntados sobre o apoio emprestado polas institucións públicas á introdución do galego na prensa, menos de dous de cada dez consideraban que fose “moito” ou “bastante”, e máis do sesenta por cento críao “escaso” ou “nulo”.

Nas mesas de debate falouse tamén da contradicción que supón a estendida reivindicación dunha maior presenza do galego na prensa, fronte aos baixos niveis actuais. Os debatentes consideraron preocupante que os galegofalantes non conseguiran chegar a dotarse dun xornal de masas escrito en galego, e sobre todo preguntábanse como o nacionalismo, que acadou nos últimos anos unha forza electoral importante (próxima aos catrocentos mil votos) non fora quen de dotarse dun diario. As explicacións ían dende as críticas á xestión dos proxectos ate a denuncia de problemas estruturais: “Hai poderes que van en contra do galego e derrubarán calquera iniciativa”.

Sobre as experiencias de xornais monolingües en galego vividas ate o de agora, tanto as que fructificaron coma as que ficaron polo camiño, os participantes no debate coincidiron en que non se trata de consumir en galego por militancia lingüística senón por convencemento da calidade do produto. Ao *Galicia Hoxe* criticábase a súa renuncia a competir coas demais cabeceiras, ao centrarse en temáticas culturais e sociais, así como por descoidar as súas canles de distribución, pero recoñécese o seu papel na normalización da lingua galega: “O *Galicia Hoxe* é un dos principais axentes normalizadores, e tamén o foi O *Correo Galego*, pois demostraron que calquera noticia se podía contar na nosa lingua”.